

Henri Lefebvre

ŞEHİR HAKKI - II

Mekân ve Siyaset

Türkçesi: Metin Yetkin

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Henri Lefebvre ve Kent - <i>Remi Hess</i>	7
GİRİŞ	15
Mekân	29
Mekânın Politikası Üzerine Mütalaalar	47
Şehir ve Kentsel	63
Engels ve Ütopya	71
“Post-Teknolojik” Toplumun Kurumları.....	83
Mekân, Mekânın Üretimi, Mekânın Siyasal İktisadı	87
Burjuvazi ve Mekân	111
İşçi Sınıfı ve Mekân.....	125

GİRİŞ

Bir metin teorik bir kapsam edinmek istiyorsa ve kendine yetme iddiasındaysa, bunun nedeni yazarın önce, kapatmaya çalıştığı “alan”ın bir kısmını kendine malederek bir kırpma-kurgulama eylemine girişmiş olmasıdır. Her ne kadar –özel mülkiyet düşüncelere ve bilmeye sirayet ettiğinden– meşru farz edilip âdetten sayılsa da, şahsi sahiplenme işlemi gayet kaba ve her zaman şüphelidir! Pek çok bilim insanı, rahatça ekip biçibilsin diye bahçesinin etrafına çit çektiği için af dilemelidir. Burada yazar özür diliyor çünkü bu ciltte bir araya getirilen makalelerin hiçbiri gündelik hayat, mekân, muhtelif “haklar” (şehir hakkı, farklılık hakkı), üretimdeki (toplumsal) ilişkilerin yeniden üretimi vb. konularda başka yerlerde yayımlanmış çalışmalar dikkate alınmadan okunamaz.

Şehir ve kentle* ilgili araştırmalar, mekânı konu alan ve (*Mekânın Üretimi* adıyla basılacak) bir yapının içeriğini oluşturacak araştırmalara atıf yapıyor. Bu toplumsal mekân teorisi bir yönüyle kentsel gerçekliğin, bir yönüyle de gündelik hayatın eleştirel analizini içerir; doğrusu, aynı anda hem ürün hem de üretim boyutuyla birbirine ayrılmaz bir biçimde bağlı olan gündelik hayat ile kent, onların aracılığıyla yaratılmış (ya da tersi) bir toplumsal mekânı işgal eder. Çözümleme, üretim ilişkilerinin (toplumsal ilişkilerin) yeniden üretimini bir noktaya kadar sağlayarak karmaşık bir gündelik ve kentsel mekân içinde iç içe geçmiş olan pratik-toplumsal faaliyetler bütününe dayanmaktadır. Bütünsel [*global*] olana, “sentez”e bu mevcut mekân sayesinde, bu mekânın eleştirisi ve bilgisi sayesinde ulaşılır.

Böylelikle her “makalenin” belli bir veçheyi ya da unsuru belli bir seviyede ele almasıyla özgüllük kazandığı bir bütün oluşur. Veçhe ve

---

* Lefebvre *ville* (şehir) ile yerine göre kent, kentsel yahut kentsellik olarak çevirebileceğimiz *l'urbain* arasında bir ayrım gözetir. Bu ayrım şehrin sırasıyla biri maddi veya fiziki, diğeri toplumsal olmak üzere iki ayrı morfolojisine, yani gerçekliğin iki farklı boyutuna denk düşer. Bkz. Henri Lefebvre, *Şehir Hakkı*, çev. Işık Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 67. (e.n.)

unsurları arasındaki bağlantıya karşın bu bütünde sistem ya da “sentez” adına hiçbir şey yoktur. Anlam? Amaç? Burada amaç bir tutarlılığı veya anlam bütünlüğünü göstermek değildir; birey ya da grup ölçeğinde değil, bütünsel ölçekte *geri dönülmez* ve *çözumsuz* noktanın mekân ve zamanda nereye konulabileceğini el yordamıyla saptamaktır. Bu uğrak, tarihselci düşünceden ya da klasik bir kriz teorisinden kaynaklanmasa bile yine de elzemdir: başkalaşım veya özyıkım (biri diğerini dışlamaz). Mevcut üretim ilişkilerinin yeniden üretiminin duracağı uğrak bu olur; ya bozulma (yahut çözülme) baskın çıkar ya da eskileri yerinden edecek ve onların yerini alacak yeni ilişkiler meydana gelir. Böylesi bir uğrağın olabilirliği (alışıldık Devrim teorisiyle kesinlikle örtüşmeyen bir bakış açısı) stratejik bir varsayım tanımlar. Bu da olumlu anlamda yerleşmiş, edinilmiş bir kesinlik değildir. Diğer olasılıkları (mesela gezegenin yok olması) dışlamaz.

Çoğu insan bu uğrağı saplantı haline getirerek onu püskürtmeye, uzak tutmaya, uyandırdığı imgeleri ideolojik büyüyle defetmeye çalışır. Gerçek vadeleri maskeleyen temsilleri (ideolojileri) devam ettirip ciddi ciddi tartışmak amacıyla meclisler toplanır. Kirlilik, çevre, ekoloji ve ekosistemler, büyüme ve büyümenin ereği, bunlar gerçekten de mekâna ilişkin sorunları maskeler ve parçalar. Diğerleri ise aksine bir kader ânı temenni ederler; “ölüm itkisi” adını verdikleri bir güdüyle hareket eden nihilistler olarak, yazgıyı ağırlaştırarak hızlandırmak isterler. Hem bilgi hem de eylem olma arzusundaki bir düşünce için herhalde en iyi seçim, kıyamet beklentisine teslim olmamak, bir düşünce stratejisi ve taktiğine yaslanarak sınırlı ama oldukça belirgin bir saldırı noktası belirlemektir.

Burada durumu ne fazla abartmaya ne de pembe bir tablo çizerek önemsizleştirmeye uğraşyoruz. Geri dönülmez an yaklaşıyor olabilir; buna kendimizi hazırlasak iyi olur. Yıkıcı güçler artık tasvir edilemez; *Opus*'ta (Haziran 1972) Jean-Clarence Lambert'in yazdığı gibi, artık ne adları var ne de yüzleri. Onlar Sistem, yegâne sistemdir; olumlu görünümü altında, en derinlerinde bir yerde varoluşun kendisine saldıran bir ölüm ve olumsuzlama sistemidir. Kapitalist Fransa'nın tanıdığı refah dünyası içinde insanın kimi zaman “Yeter! Ya devrim ya ölüm...” diye bağırması gelir. Ama bu demek değildir ki “Devrim için ölelim!”

Tersine, “Ölelim istemiyorsanız, devrim yapın, derhal, toptan!” demektir. Bütün dünyayı etkisi altına alacak bu toptan devrim İktidar’a, insanlardan doğup onlara karşı dönen güçlerin hiçbirine –ne tekniğe ne nüfusbilime ne mekâna– hükmetmeden insanlara ve “insan” varlığına hükmeden bu iktidara son vermelidir! Bu İktidar kimlerin üzerinde uygulanmaktadır? Bu ölümcül gerçeklikleri, bu yabancılaşmış güçleri kendilerine maledebileceklerin üzerinde. İktidar istismar edilmiyor zira her zaman ve her yerde istismar eden İktidar’dır. Kendi kendinin amacı haline gelse de, meçhul bir amaç doğrultusunda araçları kullanıyor gibi görünen bu *soyut iktidara* toptan devrim bir son vermelidir. Bu devrim ona *güçlerle*, temellük ve yeniden temellük etme güçleriyle yerini tutarak son verecektir. *Altüst etme* fikri *devrim* fikrini tamamlar. Politikanın yıkımını hedefler, çünkü her devlet iktidarı yıkıcıdır. Yarıktan bakılırsa, üstlenilebilecek ilk objektif hedef öncelikle iktidarın *sınırlandırılmasıdır*. Bunun için de iktidarı topyekûn yıkma tehdidi şarttır. Örneğin, kilise kendi emellerini ancak onu tehdit eden ateizmin karşısında, ateizm sayesinde sınırlandırmıştır. Bilimcilik, teknikçilik felsefi eleştiri karşısında değil, okültizm ve büyü karşısında geriliyor. “Habeas corpus”tan* tutun şehir hakkına varıncaya, zorunlu “haklar” artık yetmiyor. Kentin de tehdit edilmesi gerekiyor.

Ekonomik, demografik, fiziksel, kültürel vb. anlamda etkisi bütün gezegende hissedilecek bu toptan devrim bugün tek kelimeyle olanaklı-olanaksızdır (olanaklılık, zorunluluk, olanaksızlık!). Daha yakın, daha ivedi bir şey yoktur. Keza daha kaçamak, daha uzak bir şey de... Devrim fikri dünya geneline, konjonktüre, topyekûna, acil pratiğe; yani şimdiki zamana sıkı sıkı sarılan ve bir felaket ihtimalini ileri bir tarihe ötelediği için binyılcılığı kabul edecek kadar ileri giden insanların oluşturduğu, sessiz ya da değil, büyük çoğunluğun varlığına gönderme yapar. Bizden sonrası yok! Böylelikle, tabiri caizse “ilgili” insanlar vadeleri uzatarak, zoraki iyimserliğin şen tınası ile kökten nihilizm arasında bocalar durur.

Burada ve başka yerde fark edeceğiniz üzere, merkezde, herkesin gözü önünde cereyan eden, görünüşte en alakasız olanlar da dahil (boş

* (Lat.) Haksız yere tutuklanıp hapse atılmış kişilerin mahkemeye adil yargılanma talebinde bulunma hakkı. (e.n.)

vakit uğraşları, gündelik hayat, iskân ve habitat, mekânın kullanımı) her toplumsal faaliyette gerçekleşse de bütünsel ölçekte bir incelemeye henüz konu edilmemiş olan *üretim ilişkilerinin yeniden üretimi* süreci yer alır. Bu süreç toplumsal pratiğe içkin olduğundan fark edilmiyordu. Çözülmenin sebeplerine ve gerekçelerine ağır basıyor (peki ama nereye kadar?). Uzmanlıkların –siyasal iktisat, sosyoloji, nüfusbilim vb.– şu uçsuz bucaksız “alan”dan kırptığı kısımlar bütünsellik iddiası taşısa da onu karanlıkta, kör noktada bırakıyordu. Bu minvalde erişilen (alışılmış anlamda “sistem” denilemeyecek) bütünselliğin eleştirel analizinin yeri burası değildir. Bununla birlikte, bu derlemedeki makalelerde değinilen bütünsel sürecin veçheleri kısmi de olsa önemsiz değildir. Bu makaleler keşfin aşamalarını gösteriyor. Daha önce bahsettiğimiz bir özgüllükle, teorik bütüne ve eleştirel bir tutumla kavranılan gerçekliğe bir düzeyde dahil oluyorlar.